

OPOMBE

1. Cf. T. Bregant, M. Jerman, M. Slabe, D. Vuga, Varovanje arheoloških terenskih spomenikov Ljubljanskega barja. Arheološka zaščitna raziskovanja na Ljubljanskem barju v letu 1979 (1980) 11 ss. — 2. Takega mnenja je I. Turk (Varstvo spomenikov 24, 1982, 131), eden od odkriteljev jim pripisuje celo starost več kot 7000 let (D. Vuga, Ljubljansko barje v arheoloških obdobjih. Kulturni in naravni spomeniki Slovenije 118 [1982] 9). Na nekaterih najdiščih so bili odkriti tudi sledovi mlajših poselitev. — 3. Cf. V. Hilber, Ein Renngeweih aus Ober-Lai-bach in Krain. Mitteilungen der Anthropologi-

schen Gesellschaft in Wien 36, 1906, 163 ss. — 4. Cf. S. Brodar, Ledenodobni človek na ljubljanskih tleh. Zgodovina Ljubljane 1 (1955) 225. — 5. Kot meni F. Osole, Gravettienski kulturni kompleks u Sloveniji. Praistorija jugoslovenskih zemalja 1 (1979) 185 s. — 6. Cf. M. Brodar, Brezovica pri Ljubljani? Varstvo spomenikov 23, 1981, 195 s. 7. Cf. D. Vuga, Brezovica, Varstvo spomenikov 22, 1979, 341. — 8. Vendar pa za Ajdovček (= Ajdovšček) domnevajo, da časovno pripada prehodu pozne rimske dobe v zgodnji srednji vek, cf. D. Vuga, Topografski izsledki na Ljubljanskem barju v letu 1979. Arheološka zaščitna raziskovanja na Ljubljanskem barju v letu 1979 (1980) 129 s.

OB OSEMSTOLETNICI TRGA DRAVOGRADA

JOZE CURK

V Sloveniji je le malo krajev, ki se lahko ponašajo s tako starim trškim statusom kot Dravograd, ki ga odlikuje izredna prometna lega na stičišču treh dolin Dravske, Mislinjske in Mežiške ter s tem mnogih prometnih smeri rečnih, cestnih in železniških. Najprej je tu Drava s pritokoma Mežo in Mislinjo, ki je vsaj od 12. stoletja dalje služila kot vodna pot proti vzhodu, in potem so tu ceste. V antiki je sicer obdravska cesta Betnava—Ruše—Dravograd—Labotska dolina gotovo potekala preko trškega ozemlja, toda cesta Celje—Vitanje—Stari trg—Prevalje—Podju-na je uporabljala Hotuljsko podolje in zato na naš kraj ni vplivala. Zgodnji srednji vek je antične ceste zanemaril, madžarska zasedba jugovzhodnega slovenskega ozemlja pa jih je pretrgala. Zaradi majhnega prometa ni na začetku 12. stoletja še nič kazalo na skorajšen vzpon kraja. Vzrok zanj je iskati v pre-stavitvi stare rimske cestne trase s Hotuljskega podolja v spodnjo Mislinjsko dolino, kar se je moralo zgoditi po izumrtju Ažvinov okoli leta 1135, ko je postal lastnik doline Bernard Spanheimski in za njim Traungavi. Lokacija kraja je postala nenadoma zanimiva. To je hitro ugotovil njegov fevdni posestnik in preko Lebenauov spanheimski sorodnik Ortolf Trušenjski (1147—1170), ki je v kraju že pred njegovo prvo omembo leta 1161 postavil grad, ki sta se mu v naslednjih letih pridružila lastniška cerkev in mostova čez Dravo in Mežo, s čimer je ustvaril cestno križišče, ki je pogojilo njegov na-

daljnji razvoj. Kraj se okoli leta 1185, ko so Trušenjski stopili v fevdno razmerje s šentpavelskim benediktinskim samostanom, ome-nja kot trg z dvema domcema (areas), mostom in mitnino, zatrdno dokumentirano leta 1239. Trušenjski, ki so po moški liniji izumrli leta 1261, so od okoli leta 1185 dalje nastopali kot samostanski fevdniki s predikatom Dravograjski. Njim so v enakem svojstvu sledili Pfannbergi, Vovbrški in Hohenlohe, dokler ni gospostva leta 1304 dobil koroški vojvoda Henrik Goriško-Tirolski, ki je postal leta 1308 njegov pravi lastnik. Leta 1311 ga je zastavil in leta 1330 dal v fevd Auffensteinom. Po njihovem uporuh leta 1368 so ga dobili Stubenbergi ter za njimi leta 1375 Liechtensteini in leta 1387 Celjani. Po njih izumrtju so ga zopet prevzeli deželni knezi, od leta 1335 Habsburžani. Ti so ga upravljali s pomočjo oskrbnikov, od leta 1548 zastavnikov, dokler ga niso leta 1613 prodali krški škofiji, od katere ga je leta 1628 kupil in naslednje leto prevzel šentpavelski samostan. Samostansko posest so vodili upravniki, ki so skrbeli za pobiranje davkov, mitnine in brodnine ter za sodstvo razen krvnega. Po ukinitvi samostana leta 1782 je gosposčino upravljaval kameralni verski sklad s pomočjo posebne pisarne. Kot lastnika sta mu sledila grof Alojz Khuenburg (1823—1838) in gospod David Dumreicher (1838—1846) ki je sedež gosposčine že prvo leto preselil iz zgornjega gradu na Grajskem griču v spodnjega v trgu, nato je zgornji hitro propadel. Danes so od

njega ohranjene le še skromne razvaline na temenu Grajskega griča, ki pa se v naselbinski veduti zaradi zaraščenosti več ne pojavljajo.

Med nastankom gradu okoli leta 1155 in trga okoli leta 1185, ki ga je po podreditvi Trušenjskih ustanovil šentpavelski opat kot dominus terrae, je minilo okoli 30 let. V tem času je na terasi med grajskim gričem in Dravo nastala sejemska vas s cestnim tržnim prostorom, obdanim z okoli 40 regularnimi parcelami. Koncept naselbine govori za njen načrtni nastanek. Na vzhodu jo je omejeval potoček Bača, ki je pritekal izza gradu, na jugu globel in dravska brežina, na zahodu nasip, na severu pa grajski grič z njivami nad trgom, travniki okoli gradu in gozdom za njim. V naselbini sta ležala med trškimi domovi še od vsega začetka dva domca, iz katerih sta se pozneje razvila gosposki in župnijski dvorec, ter lastniška cerkev sv. Vida, ki je bila zgrajena okoli leta 1170, a posvečena šele po letu 1185. Obsežnejšo južno polovico naselbine so členile tri prečne ulice, ki jih je za trškimi parcelami vezala gospodarska ulica, manjšo severno polovico z grajskim hribom za hrbtom pa cerkvena parcela in pot, ki je mimo nje vodila na grad. Omembe vredno je, da se je od južnih prečnih ulic vzhodna nadaljevala nizbrežno do reke in ob njej do pristanišča z mostom oziroma brodom, ki sta se od leta 1180 dalje večkrat zamenjala, od leta 1839 dalje pa dolgo obstajala drug ob drugem.

Naselbina s tako pomembno prometno vlogo je seveda kmalu postala sedež raznih cerkvenih ustanov. Leta 1237 je bil k njeni cerkvi preseljen sedež labotske pražupnije, ki je bila obenem povzdignjena v proštijo. Sočasno je nadškof Eberhard II. ustanovil pri cerkvi kapitelj s 6 kanoniki, ki se jim je leta 1246 pridružil še sedmi. Kapitelj se je namestil na zahodnega od obeh domcev, ki mu ga je dal na voljo Oton Dravograjski. Na čelu kapitlja je stal dekan, ki je bil obenem proštov namestnik, saj je ta večinoma rezidiriral v Šent Janžu na Mostecu severozahodno od Velikovca. Leta 1244 je bila proštija priključena k lavantinski škofiji s sedežem v Šent Andražu, katere prošt je postal njen arhidiakon. Sedež kapitlja je bil vsaj do sredine 14. stoletja pri cerkvi sv. Vida, katere pečat z napisom Capitulum s. Viti in Traberch so uporabljali prav do začetka 17. stoletja. Vsekakor so župnijski in kapiteljski sedež prenesli pred letom 1386 k dotedanji podružnici Janeza Evangelista, kjer so po ukinitvi kapitlja okoli leta 1620 živeli vikarji, dokler se

niso prošti leta 1810 za stalno preselili v Dravograd. Pri proštiji je obstajalo manjše zemljiško gospodarstvo s podložniki na koroški in štajerski strani.

Trg je hitro pridobil na veljavi, saj ga je leta 1220 obiskal vojvoda Leopold VI. Babenberški in leta 1224 salzburški nadškof Eberhard II. V njem je poleg obrtnikov vedno živelo tudi po nekaj trgovcev, ki so že v začetku 15. stoletja posegli v trgovino na velike razdalje in celo v pomorsko trgovino (na primer leta 1421 Peter iz Dravograda). Močno razvito je bilo tudi tovorništvo, saj so že leta 1289 morali dravograjski podložniki opravljati tovorno in od začetka 14. stoletja vozno tlako, ki jih je v 2. polovici 16. stoletja obvezovala celo do voženj do Karlovca. Zato se je v trški okolici razvila močna konjereja. Promet je pripeljal v trg tudi Jude, ki so med leti 1380 in 1411 razvili denarništvo, kar velja zlasti za Aramova sinova Izerla in Davida »von Traberg«. Posebno David je bil zelo aktiven, saj je denar posojal celo na Dunaj, kamor se je pozneje preselil, s čimer je tovrstna dejavnost v Dravogradu zamrla.

Promet je bil za Dravograd življenjskega pomena. Med leti 1180—1192 je govor o mostu čez Dravo in mitnici, kjer so bili šentpavelski podložniki oproščeni plačila mostnine in mitnine. Mitnica je leta 1570 prinesla celo 241 gld dohodka, več kot tista na Plaču. Tarifa za dravograjsko mitnico iz leta 1523 je bila v bistvu prepis mučke iz leta 1489. Posebno gost je bil promet po Mislinjski dolini, saj ga je bilo trikrat več kot tistega po Dravski. Leta 1543 se omenja v Dravogradu večje solno skladišče. Na Vidov tržni dan, ki ga je deželni knez leta 1457 obogatil s privilegijem letnega sejma, so pobirali dvojno mostnino ali brodnino. O velikem prometu govori tudi dejstvo, da so bile v trgu in okoli njega leta 1581 kar 4 gostilne. Vodni promet se je gotovo začel že v 12. stoletju, za kar govori patrociniž župne cerkve v bližnji Vuzenici, čeprav se čolnarstvo omenja šele leta 1290, splavarstvo pa celo leta 1372.

Dravograd je bil največji in najpomembnejši trg Dravske doline, saj je spadal med pet najstarejših trgov na Koroškem, ki so nastali že v 12. stoletju. Bil je obzidan in opremljen z dvojnimi vrati. V njem je poleg trške uprave in nižjega sodstva od sredine 14. stoletja delovalo deželsko sodišče, tu pa so tudi živeli deželni mitničarji, oskrbniki gospodarstva in upravniki samostanskih posesti. Njegova veljava je bila tudi v 16. stoletju tolikšna, da so se v njem sestali leta 1528 in

1531 notranjeavstrijski zastopniki, vendar kljub pomembni trgovini zlasti s soljo in lesom ni postal mesto predvsem zaradi premajhne urbane zasnove, premajhnega števila prebivalstva in tudi njegove premajhne podjetnosti.

Leta 1193 se pojavita poimensko prva domnevna tržana, leta 1523 pa je živelo v trgu 48 družin, med njimi učiteljeva. Nekateri od tržanov so bili precej bogati, kot na primer Pitani v 15. in 1. polovici 16. stoletja. Sploh je bilo trško prebivalstvo že takrat posestno in socialno močno razslojeno, saj jih je 22 plačevalo do 15 pf zemljarine, 19 do 30 pf in 7 do 85 pf. Od obratov se kot prvi pojavi grajski mlin že ob koncu 12. stoletja, leta 1523 oziroma 1525 sta bila pod trgom še dva mlina in tri stope, v bližini pa valjarna volnena blaga. V 2. polovici 16. stoletja je obratovalo v širši okolici trga, zlasti na Viču, 12 žag.

Davčni register iz leta 1638—1639 našteva 66 posestnikov, ki seveda niso vsi živeli v okviru obzidja. K 66 hišam je treba prišteti še proštijski in šentpavelski dvorec, dvorec grajskega oskrbnika in še morda kako davka prosto hišo, tako da lahko domnevamo, da je bilo v trgu okoli 70 hiš in okoli 450 prebivalcev. Dravograd je bil torej v primerjavi s sosednjimi trgi sorazmerno velik, saj so ti imeli precej manj posestnikov: Vuzenica leta 1628 30, Muta leta 1606 22, Lovrenc na Pohorju leta 1625 okoli 30 in Radlje pol stoletja pozneje leta 1696 58. Pogoj za tako velikost je trgu dajala prometna lega in obmejna deželna mitnica. Njegov most (pogosteje brod) je zaradi lege nad izlivom Meže v Dravo neposredno povezoval oba koroška bregova reke, medtem ko je most čez Mežo vodil s Koroške na Štajersko. Rečni prehod, ki je prečkal Dravo nekoliko nad trgom, je privedel cesto na jeziki pomol na sotočju obeh rek, kjer se je ta razcepila: zahodni krak je vodil v Črneče in Libeliče, vzhodni pa čez Mežo v Trbonje in Vuzenico, pa vzdolž Mislinje v Slovenj Gradec ter vzdolž Meže v Ravne in Prevalje. Voznik, ki je hotel iz štajerskih Radelj v štajerski Slovenj Gradec, je moral torej peljati skozi koroški Dravograd na dravski most ali brod, nato čez Mežo pod njenim sotočjem z Mislinjo na Štajersko in dalje ob Mislinji v Slovenj Gradec ali pa zopet čez Mislinjo na Koroško in dalje ob Meži v Ravne in Prevalje. Brod, ki je pred letom 1770 nadomestil odplavljeni most, je obratoval vse do konca prejšnjega stoletja, most, ki je nastal na novi lokaciji pod izlivom Meže

v Dravo v letih 1838—1839, pa je šele leta 1972 zamenjal sedanji betonski most.

Z zgraditvijo koroške železnice leta 1863 in nato tiste iz Velenja v Wolfsberg leta 1899 je Dravograd postal poleg cestnega tudi važno železniško križišče z velikim kolodvorom na južnem bregu reke. Ob tem pa je trg ostal ves čas tudi važno rečno пристanišče, v katerem so se splavi in do okoli leta 1865 šajke ustavljali zaradi velikih lesnih skladišč in bližine deželne meje. Ves ta promet pa ni vplival toliko na razvoj samega trškega jedra kot predvsem na razrast naselja Meže, ki se je razvilo na štajerski strani reke med kolodvorom in rečnim pristaniščem. Leta 1931 je trg štel 90 hiš in 704 prebivalce, v občini pa je živelo 1010 oseb. Po zadnji vojni se je trg spremenil v mestno naselje, ki je leta 1971 štel 2610 prebivalcev. Kraj je precej zgubil na prometni veljavi, potem ko je med zadnjo vojno prenehal rečni promet (splavarstvo) ter so leta 1964 in 1968 razdrli progo Velenje—Labot. Danes vključuje severni del mesta poleg starega trškega jedra še naselji Pod gradom in Robindvor, južni del mesta na desnem bregu pa zaselka Mežo in Brod med železniško postajo in izlivom Meže v Dravo. Blizu opuščene železniškega mostu stoji leta 1943 zgrajena in po vojni obnovljena elektrarna. Naselbinsko jedro Dravograda še danes predstavlja cestni Trg 4. julija, dejansko star tržni prostor s srednjeveško parcelno organizacijo, ki zaseda vršni del terase.

Za urbano in gradbeno zgodovino trga so zelo pomembne njegove upodobitve, zlasti tiste iz 17. in 18. stoletja. Najstarejša je J. V. Valvasorjeva v njegovi Topografiji nadvojvodine Koroške, ki je izšla v Nürnbergu leta 1688. Kaže nam pogled na trg z juga. Sledi veduta z dne 2. X. 1714 od neznanega risarsko razpoloženega šlezjskega popotnika, ki nam tudi ponuja južni pogled na trg. Isto velja za oljno sliko »Sv. Florijan gasi goreči Dravograd« iz Vidove cerkve, ki visi sedaj na pevski empori v proštijski cerkvi in je po stilu sodeč iz 3. četrtine 18. stoletja. V 19. stoletju sta uveljavila klasicizem in romantika najprej jugozahodni pogled na naselbino (Ferdinand Runk leta 1798, Rihard Püttner leta 1878), nato pa realizem jugovzhodnega (M. Travnekarjeva oljna slika iz leta 1892, narejena po razglednici). Še važnejši od vedut so za študij razvoja naselbine njeni zlasti katastrski načrti. Za Dravograd nam prvo tako karto ponuja franciscejski kataster iz okoli leta 1825.

Trg je gradbeno še močno omejen na svoje trško jedro, čigar zahodno in južno stran

obkroža obvoznica, ki se pod trgom povezuje s tisto, ki prihaja iz trga in se nadaljuje vzvodno do pristanišča z brodom. Zahodno od trga stoji proštijiški kompleks z obzidano cerkvijo, proštijo in spremnimi stavbami. Ozemlje sedanje elektrarniške naselbine je pokrivalo Špičasto polje, obronek grajskega griča kmetija Poš, vzhodno od trga se je širila Bača, še dalje proti severovzhodu je onkraj Ojstriškega potoka ležala ravnica Heide z Rubinovim dvorom, med njo in Dravo pa se je rastezal Lužak. Sam trg kaže sklenjeno pozidavo obeh tržnih podolžnic z jasnima zaključkoma na zahodni in vzhodni strani. Južno hišno vrsto prekinjajo 3 prečnice, povezane za njo z gospodarsko ulico, severno pa v zahodni polovici cerkvena parčela in pot, ki vodi na grajski grič. Za hišnimi vrstama so večinoma lesena gospodarska poslopja, dvorišča in sadni vrtovi, onkraj gospodarske ulice pa stoje 4 hiše, med njimi ena kvadratatega tlorisa.

Sledijo situacijske skice iz let 1838, 1853 in 1862, ki zadevajo ureditev prometnega režima v zvezi s postavitvama cestnega mostu in železniške postaje v neposredni bližini trga. Na vseh treh načrtih je trg prikazan precej shematično, večja pozornost pa je posvečena prometnim razmeram v njegovi okolici, zlasti v nastajajoči naselbini Meži. Seveda je medtem zrastle na širšem trškem območju že precej stavb, zlasti ob poti iz trga k brodu in rečnemu pristanišču, ob južnem nastavku mostu, kjer je nastala mitniška postaja z gostilno in velikim konjskim hlevom ter na trikotnih cestnih križiščih obakraj Meže, kjer se je pojavilo osem hiš, med njimi Missböckova delavnica.

Topografski opis:

Med obstoječimi stavbami v trgu je gotovo najpomembnejša podružna cerkev sv. Vida, zgrajena okoli leta 1170, ki se odtlej ni dosti spremenila. Sestavljajo jo širša pravokotna ladja, kvadratast vzhodni zvonik, ožji pravokoten presbiterij in ob njem stoječa pritlična zakristija. Ladja je razen venčnega zidca v celoti romanska ter ima visoko v južni steni štiri polkrožno sklenjena majhna okna, v severni pa tri in ozek portal, ki je vodil na leseno zahodno emporo, s katere so grajski prebivalci prisostvovali verskim obredom. Polkrožno sklenjen glavni portal je še originalen, kar velja zlasti za ločni del, sklesan iz peščenca. Do vrha sten ometana notranjščina dokazuje, da je ladjo pokrival raven lesen strop, ki je počival na obodnih stenah, h katerim je spadala tudi slavoločna, saj je zvonik očitno postavljen nanjo. Ob obnovi v

1. četrtini 17. stoletja so vsa romanska okna zazidali in prebili tri nova, zašiljena v južni steni. Takrat so tudi ladjo banjasto obokali ter verjetno že vstavili pevsko emporo. Po sredini prejšnjega stoletja so zašiljena okna zamenjali s polkrožno sklenjenimi ter prebili enako okno v severni in stranski portal v južni steni. Zvonik z banjasto obokano zvonico je razen vrhnje partije z renesančnimi bifornimi zvonovimi linami romanski, zato je podatek o križno-rebrasto obokani zvonici v koroški topografiji iz leta 1889 očitno zmoten. Zvonico sta verjetno že od vsega začetka osvetljevali okni, ki sta v teku stoletij spreminjali obliko, sedaj pa so ju zazidali do velikosti ostalih romanskih oken. Zvonico je na vzhodu zaključevala ožja polkupalasto obokana apsida, medtem ko je pravokoten, banjasto obokani presbiterij z oknoma v vzhodni in južni steni šele iz 1. četrtine 17. stoletja. Pritlična opečna zakristija ob njegovi severni strani je najmlajši prizidek, saj je rezultat obnove iz 3. četrtine 19. stoletja. Cerkev, ki bo odslej služila za krajevno muzejsko zbirko, je še pred par desetletji premogla baročno opravo s tremi oltarji, katerih levi je hranil že omenjeno votivno sliko sv. Florjana, ki gasi goreči Dravograd.

Proštijiška cerkev Janeza Evangelista, ki se omenja že leta 1386, je v sedanji triladijski slopasti zasnovi s precej ožjim in nižjim, ovalno zaključenim prezbiterijem dvofazna: iz okoli leta 1520, ko je bila posvečena, in iz okoli leta 1621, ko je štajerska dežela podprla njeno gradnjo. Ob tem pa hrani na jugozahodnem ladjinem ogalu še omet njene srednjeveške prednice. Vizitacija iz leta 1619 je namreč našla cerkev v zelo slabem stanju, zato so jo v naslednjih letih skoraj na novo zgradili, v sedanji obliki in velikosti, le da so ji okoli leta 1689 vstavili pod pevsko emporo Križevo kapelo, nad zakristijo pa oratorij. Cerkev hrani kvalitetno opravo, med katero so korne klopi še renesančne, ostala pa je baročna, vmes so tudi izdelki mariborskega kiparja Jožefa Strauba. Prezbitierij krasijo freske mariborskega poznoklasicističnega slikarja Jožefa Reiterja iz leta 1938. Cerkev obdaja napol porušeno taborsko pokopališko obzidje. Južno od cerkve stoji dvonadstropna proštijiška stavba z ogalnim pomolom na lesenih konzolah. Nastala je v začetku 17. stoletja. Ogled je dokazal, da je stavba enotne gradnje, s kamnitimi obodnimi in opečnimi notranjimi stenami in da je njena dvoosna južna polovica služila kot kašča. Po vojni stanovanjsko uporabljena, je bila leta 1979 neprimerno obnovljena, kar velja zlasti za okna. Zahodno od proštijiškega kompleksa

stoji stara mežnarija, ki je od leta 1821 služila kot trška šola, sedaj pa je brez funkcije. Gospodarska poslopja s sedanjim župniščem vred so iz leta 1861.

Današnje naselbinsko jedro predstavlja Trg 4. julija, ki se začinja pri sedanji pošti na vzhodnem in se konča pri nekdanji pošti na zahodnem koncu trga. Pri opisu njegovega hišnega fonda se bomo omejili le na tistih nekaj stavb, ki so pomembnejše za trško zgodovino ali njegovo gradbeno podobo. Na številki 7 stoji nekdanja okrajna sedaj občinska stavba, v kateri je od avgusta 1942 do konca vojne delovala gestapovska izpostava z zapori in mučilnico, na kar spominja vanjo vzdana spominska plošča. Na številki 22 in 24 je nekdanja gostilna Bač, ki hrani ostanke vzhodne stranice trškega obzidja. Zanimiva je nadstropnica na številki 34 s fasado iz leta 1842. To je stara strojarska hiša z zasnovo iz 17. stoletja, ki še hrani originalno streho z dvema vrstama zračnikov. Enako je zanimiva triosna nadstropnica na številki 38. Njeno grobo obrizgano fasado členijo gladki baročni pilastri, okna pa bogati poznobaročno trakovje. Relief s cesarskim grbom nad portalom govori za njeno nekdanjo uradno funkcijo. To je najbolj ohranjena baročna hiša iz 3. četrtine 18. stoletja v trgu, ki bi bila primerna za ureditev lokalne muzejske zbirke v njej. Arhitektonsko najzanimivejša je hiša na številki 52. To je vase zaključena nadstropnica z izstopajočo zahodno osjo in pomolom na jugovzhodnem vogalu. Zadnja obnova je hišo oropala vseh fasadnih vrednot, ostala je le njena stavbna masa, ki sooblikuje zahodni vstop na tržni prostor. To hišo je Adam Lindtner leta 1631 prodal šentpavelskemu samostanu, ki jo je poznorenesančno prezidal. Sedaj je v njej poleg strank adventistična cerkev.

Južna tržna stranica se začinja s hišo na številki 23, ki je nezanimiva, vendar hrani v svoji vzhodni steni ostanke trškega obzidja. Hiša na številki 27 je do zadnje obnove hranila v veži polkrožno sklenjen portal iz 2. polovice 16. stoletja, ki je s svojo starostjo datiral tudi hišo. Naslednja hiša je večje, prosto stoječe enainpolnadstropno poslopje, ki služi sedaj kot blagovnica in je temu primerno predelano. Njena parcela je včasih obsegala tudi zemljišče sosednje hiše in ves kompleks sedanjega šolskega centra. Tu je stal od 1. pol. 13. stoletja dvor, iz katerega se je v teku stoletij razvil tk. im. Spodnji grad, v katerem je bil sedež grajske uprave, sodišča in drugih uradov tudi v času državne gosposčine (1782—1823) in grofa A. Khuen-

burga (1823—1838). Od leta 1838 dalje so v njemu živeli gosposčinski lastniki D. Dumreicher (1838—1846), J. Schamberger (1846 do 1859) in E. Dickmann-Secherau (1859—1871), ki ga je prodal občini. Ta ga je do leta 1883 postopoma usposobila za šolo, ne da bi mu spreminjala poznobaročno-zgodnjeklasicistično fasado. Veliko prezidavo zunanjščine in notranjščine je dvor doživel šele leta 1967, ko so ga predelali v blagovnico.

Zanimiva je naslednja skupina hiš, ki jo sestavljajo številke 41, 43 in 45. Številka 41 je preprostega videza, vendar vsaj iz 17. stoletja. Številka 43 hrani na predelani fasadi členjen baročen portal in maltasto kartušo s skoraj uničeno fresko sv. Trojice iz začetka 18. stoletja. Številka 45 skriva za neobaročnosecesionistično fasado poznobaročno notranjščino. Hiši številka 41 in 43 sta še okoli leta 1825 sestavljali eno hišo, h kateri je v baroku spadala tudi hiša številka 45. Ves ta kompleks, ki je z vrtom segal do gospodarske ulice v ozadju, je predstavljal enotno, prvotno cerkveno, 14-osno poslopje s tremi portali v vsaki 3.5 osi in s fasadno fresko v njegovi sredini.

Enako zanimiva je hiša na številki 57. To je stara poštna postaja, katere 8-osno fasado zaključujeta dvoosna rizalita, poudarjena s segmentnimi okenskimi čeli, medtem ko imajo osrednja okna ravna profilirana čela. Leži ob nekdanjih zgornjih trških vratih nasproti hiše številka 52. Je odličen primer velike furmanske gostilne z vsemi spremnimi gospodarskimi poslopji, vidne že na Florjanovi votivni sliki iz 3. četrtine 18. stoletja.

V njeni zahodni steni so ostanki trškega obzidja, ki se na južnem koncu zalamlja proti vzhodu. To obzidno črto je na karti iz okoli leta 1825 mogoče zasledovati ob vsej južni stranici trga. Ob njej je stala kvadratasta stavba, ki ni več ohranjena, kot tudi nista več ohranjeni dve od treh prečnic, gospodarska ulica in zunanja obvoznica trga, ki je vodila k rečnemu prehodu.

Nad trgom je do leta 1838 kraljeval grad. Ta se leta 1177 omenja kot castrum, leta 1304 kot burch, leta 1313 kot haus in leta 1542 kot slos. Iz različnih poimenovanj je zaznati njegov gradbeni razvoj, ki je potekal od enostavne utrdbe do sestavljenega grajskega kompleksa. Grad je nastal pred letom 1161, ko se kraj pod njim prvič omenja v admontskem kodeksu. Leta 1304 je že stala ob gradu utrdba v obliki okroglega stolpastega propugnacula, leta 1542 pa je grad sestavljala cela vrsta poslopij. Ko je šentpavelski samostan leta 1629 zopet priposestvoval grad, so v njem

leta 1631 postavili novo Anino kapelo namesto razpadle, ki je na gradu obstajala že leta 1430. Grad je začel propadati potem, ko ga je leta 1838 zapustil njegov zadnji lastnik D. Dumreicher, in se je kmalu spremenil v razvalino. Utrdba blizu gradu je propadla že preje. Od grajskih razvalin so ohranjeni le eskarpni zidovi na južni in trinadstropna stena na zahodni strani, na katero se navezujejo ostanki obodnih zidov. Pritličje je zasuto, v nadstropjih pa so vidni nastavki obokov ter ostanki starega ometa in beleža. Na precej višjem slemenu za gradom so opazni ostanki njegovega propugnacula, okroglega stolpa, ki je ohranjen do polovice prvega nadstropja, medtem ko je notranjščina zasuta. Okoli stolpa je vidna sled obrambnega jarka. Stolpov premer je znašal okoli 9 m, debelina zidu pa okoli 3 m. Zaradi svoje lege in mogočnosti je od nekdanj buril ljudsko domišljijo, ki ga je poimenovala Rehtturn, Sodni stolp, Zaporni stolp, Mučilni stolp in podobno.

Severovzhodno od trga je na ravnici Hajde do pred nekaj leti stal gradič Hajdek ali Robinvor, ki se pojavi v zgodovini leta 1420, v ohranjeni poznogotski stavbi pa je bil iz okoli leta 1500. Ta gradič je po sporazumu iz leta 1732 med šentpavelskim opatom in njegovim lastnikom Pavlom Rubinom postal sedež manjše gosposčine z nižjim sodiščem, katerega pomirje so označili z 12 mejniki. Ker je bil gradič redki primer ohranjenega manjšega poznogotskega podeželskega dvorca, pomeni njegovo uničenje pred nekaj leti veliko izgubo za naš kulturni patrimonij.

Dravograd je bil vedno pomembno tržno in prometno središče, čeprav verjetno do 15. stoletja neobzidano. Temeljni nosilci njegove urbane sestave so bili grad nad naselbino, reka z mostom ali brodom pod njo in naselbina sama, oblikovana iz prvotno čelno in nesklenjeno, od renesanse dalje pa vzdolžno in strnjeno postavljenih hiš. Glavni pogled nanj je od nekdanj z juga od sotočja Meže z

Dravo ali pa s kolodvorskega platoja. Danes je podoba te suburbialne naselbine bistveno okrnjena, ker je grad propadel in je njegove razvaline zarastel gozd, in ker se je z novim mostom očišče gledalca toliko dvignilo, da jo ne dojemamo več v njeni prvinski perspektivi. Kljub temu pa je podoba kraja in njegove okolice še vedno med najlepšimi v Podravju. Upajmo, da bo taka tudi ostala in da jo ne bodo razni nepremišljeni arhitektonski posegi pokvarili bolj kot doslej. Pri tem je treba posebno paziti na obnovo trških hiš in se slejkoprej odločiti tudi za restavracijo najpomembnejše dravogradske arhitekture, Vidove cerkve, edine ohranjene stavbne priče njegovega nastanka pred osemsto leti.

VIRI IN LITERATURA

- J. V. Valvasor: *Topographia archiducatus Carinthiae antiquae et modernae completa*. Nürnberg 1688, slika 193. — *Kunsttopographie des Herzogthums Kärnten*. Wien 1889. Unterdrauburg. — Emilijan Cevc: *Vedute slovenskih krajev iz začetka 18. stoletja*. Kronika 7/1959 p. 77–89. — Josip Mravljak: *Dravograd 1161–1261*. Zgodovinski opis. Dravograd 1932. — Josip Mravljak: *Sodna uprava v Dravogradu*. ČZN 33/1938 p. 35–43. — Josip Mravljak: *Trg Dravograd 1638*. ČZN 33/1938 p. 201–204. — Josip Mravljak: *zapuščina, fascikel Dravograd, PA Maribor*. — Ivan Gams: *Pohorsko Podravje*. Razvoj kulturne pokrajine. Ljubljana 1959. — Marijan Zadnikar: *Romanika v Sloveniji*. Ljubljana 1982 p. 340–343. — *Krajevni leksikon Slovenije IV*. Podravje in Pomurje. Ljubljana 1980 p. 19–20. — Jože Koropec: *Zemljiške gosposčine med Dravogradom in Mariborom do konca 16. stoletja*. Maribor 1972. — Ferdo Gestrin: *Prometno trgovski položaj pohorskega območja v srednjem veku*. ZČ 36/1982 p. 5–17. — Jože Curk: *Zgodovina urbanizacije v severovzhodni Sloveniji*. ČZN NV 6/1970 p. 244–284. — Jože Curk: *Slovenještajerski trgi in mesta v 19. stoletju*. ČZN NV 15/1979 p. 208–263. — Jože Curk: *Cestno omrežje na Slovenskem Štajerskem v 1. polovici 19. stoletja*. ČZN NV 14/1978 p. 238–268. Dravograd. Zbornik. Dravograd 1985.